

سخنرانی حجت الاسلام و المسلمین
سید محمد علی احمدی ابهری

متن سخنرانی‌های ایراد شده در مراسم

بازگشایی کتابخانه شماره ۲ مجلس

تنظیم: احسان الله شکراللهی

الحمد لله و الصلوة و السلام علی رسول الله و
علی آله آل الله

ضمن عرض سلام؛ خوشامد عرض می‌کنم
از طرف خودم و تمامی همکارانم، کتابداران،
کارشناسان، مدیران، و بویژه محققان همکار
کتابخانه مجلس شورای اسلامی، به همه عزیزان
و بزرگواران ارجمندی که دعوت کتابخانه مجلس
را پذیرفته و در این جلسه علمی فرهنگی شرکت
کردند. بویژه، بحضور نمایندگان محترم مجلس
شورای اسلامی، محققان، اساتید، کتابداران و
دانشمندان عزیز خیر مقدم عرض می‌کنم.

بسیار خوشحالم که در تقارن با روز کتاب و
کتابخوانی در ۲۴ آبان ماه، موفق شدیم کتابخانه
شماره ۲ مجلس را - که همان کتابخانه سنای
سابق است - بازگشایی کنیم و از این پس پذیرای
محققان و علاقه‌مندان و مراجعان عزیز باشیم.

وجود کتابخانه‌های مثل کتابخانه مجلس سنا که
کتابخانه تخصصی ایران‌شناسی، اسلام‌شناسی و
شرق‌شناسی است، و اصولاً وجود کتابخانه در کنار
مجلس قانونگزاری کشور ما، از ابتدای تأسیس
قوه قانونگزاری، و بلافاصله بعد از پیروزی انقلاب
مشروطیت، از افتخارات ملت ماست که به دست
بزرگان، دانش‌دوستان و فرهنگ‌دوستان ایجاد
شده است. هم کتابخانه مجلس شورا و هم
کتابخانه مجلس سنا، من ابتدا از استاد عبدالرحمن

خانم هما افرسیابی، و در پایان مراسم حضار به
سخنران جناب آقای دکتر غلامعلی حداد عادل
ریاست محترم مجلس گوش سپردند.

نکات ظریف و ارزنده‌ای که در سخنرانی این
بزرگان آمده بود مجله پیام را بر آن داشت که متن
کامل آنها را در معرض مطالعه خوانندگان محترم
قرار دهد. باشد که در معرفی بیشتر این کتابخانه
و شناساندن تاریخچه و اهمیت منابع موجود در
آن مفید افتد.

هفته کتاب سال ۱۳۸۴ برای کتابخانه موزه و
مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی هفته پر بار
و پر کاری بود. هر ساله کتابخانه به عنوان یکی
از اعضای ستاد هفته کتاب، تنها آئین بزرگداشت
حامیان نسخ خطی را برگزار می‌کرد؛ اما امسال
چند برنامه دیگر هم در دستور کارش قرار گرفت،
از جمله راه‌اندازی کتابخانه ویژه نمایندگان در
کنار صحن اصلی مجلس، و برگزاری نمایشگاه
اهداف توسعه هزاره در نمایشگاه دائمی خانه ملت،
و بالاخره بازگشایی کتابخانه شماره ۲ مجلس.

آنچه در پی می‌آید متن سخنرانی‌های ارائه شده
در مراسم بازگشایی کتابخانه شماره ۲ است که در
تاریخ ۲۴ آبان با حضور ریاست محترم مجلس
شورای اسلامی جناب آقای دکتر حداد عادل،
نمایندگان محترم مجلس، ایران‌شناسان، کتابداران
و پژوهشگران، در محل ساختمان قدیمی کتابخانه
مجلس و محل استقرار فعلی مجموعه ایران‌شناسی
برگزار گردید.

سخنرانان به ترتیب عبارت بودند از:

حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای ابهری،
جناب آقای دکتر فانی، جناب آقای دکتر نجفقلی
حبیبی، جناب استاد عبدالحسین حائری، سرکار

بدوی جمله‌های را نقل می‌کنم در مورد کتابخانه مجلس - که پیش از انقلاب به آن مراجعه نموده بودند - در زندگی‌نامه خود نوشتشان، کتاب «سیره حیاتی» آورده‌اند:

«اما مکتبه مجلس شورای ملی فکانت من نوع آخر» کتابخانه‌های تهران را که بر می‌شمارد می‌گوید: کتابخانه مجلس شورای ملی چیز دیگری بود. «و وجود هذه المکتبه تابعه لمجلس شورای ملی، مجلس نواب البرلمان، يدل دلالة قاطعة على اهتمام الساسة الايرانيين بالعلم والكتب»

و جود این کتابخانه به عنوان بخشی از مجلس شورای ملی، دلالتی قاطع دارد بر اهتمام سیاستمداران ایرانی به علم و کتاب.

«على نحو لا نعرف له مثيلاً في أي برلمان أروبي او اسلامي»

آنچنان اهمت‌امی به علم و کتاب دارند که نظیر آن را در هیچ یک از پارلمان‌های اروپایی و اسلامی نمی‌شناسیم.

«و من أجلها يستحق مجلس شورای ملی ایران، اعظم التقدير و اطيب الثناء»

به دلیل چنین کتابخانه‌های مجلس شورای ملی ایران شایسته بزرگترین تقدیرها و پاکترین ثناهاست.

این کتابخانه‌ها را افرادی فرهنگ‌دوست پایه‌گذاری کردند که امروزه واقعاً مایه افتخار مردم ما هستند. مخصوصاً کتابخانه شماره ۲ که امروز بازگشایی می‌شود دارای مجموعه‌های نفیس از منابع تخصصی در زمینه اسلام‌شناسی، ایران‌شناسی و شرق‌شناسی است. این کتابخانه که تا پیش از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی به عنوان کتابخانه مجلس سنا فعالیت می‌کرد، از آغاز با توجه ویژه رؤسای مجلس سنا، و با بودجه و امکاناتی که در زمان خود قابل توجه بود پایه‌گذاری شد. و مخصوصاً رؤسای مجلس سنا توجه ویژه‌ای به غنی کردن این کتابخانه داشتند، به نحوی که نقل می‌کنند سید حسن تقی‌زاده، مقرر کرده بود مبالغی که از جریمه تأخیر و دیر کرد سناتورها وصول می‌شد صرف خرید منبع برای کتابخانه بشود.

زمان تشکیل آن را همراه با تشکیل مجلس

سنا در سال ۱۳۲۸ ذکر کرده‌اند. اشتغال افرادی فرهنگی، کتاب‌شناس و اهل تحقیق در سمت مدیریت این کتابخانه موجب شد که از ابتدا مجموعه‌های نفیس و ارزشمند شکل بگیرد. منابع منحصر به فرد این کتابخانه که همواره اعجاب محققان و مراجعان داخلی و خارجی را برانگیخته است، کتب کهن چاپ که در غالب موارد تنها در این کتابخانه یافت می‌شوند، قدیمی‌ترین متون تصحیح و منتشر شده چند قرن گذشته از داخل و خارج، کتب نفیسی که توسط مؤلفان نامدار پشت نویسی و اهداء شده‌اند، مجموعه بسیار ارزشمند نشریات تخصصی این کتابخانه، نسخ خطی فوق العاده نفیس که البته اینک در گنجینه نسخ خطی کتابخانه مجلس نگهداری می‌شوند، سفرنامه‌های شرق‌شناسان و دیگر مجموعه‌ها، همه و همه و نشان‌دهنده دانش و تلاش شادروان زیربای خوبی، دکتر جهانگیری، جناب دکتر نجفقلی حبیبی و دیگر کسانی است که همبای آنان دلسوزانه برای فراهم آوری، سازماندهی، و آماده‌سازی این مجموعه تلاش و فداکاری نموده‌اند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز، اگر چه مشکلاتی چون جنگ تحمیلی و محاصره اقتصادی بر جامعه ما تحمیل شد، اما تمامی تلاش دست‌اندرکاران کتابخانه مجلس شورای اسلامی این بوده است که منابع گرانقدر کتابخانه شماره یک و دو به خوبی نگهداری شوند و از هر گونه آسیبی محافظت گردند، و در مجموعه‌های مختلف کتب و نشریات و دیگر منابع کمبود و خللی ایجاد نکرده، و همچون دهه‌های گذشته، به بهترین شکل ممکن منابع مورد نیاز خریداری، و جمع‌آوری شوند. به همین جهت است که رشدی حیرت‌انگیز را در میزان خریدهای خارجی کتابخانه مجلس مشاهده می‌کنیم. نه تنها ارتباط ما با ناشران برجسته و قدیمی بین‌المللی قطع نشده است، بلکه با بسیاری از مراکز علمی تحقیقاتی دانشگاه‌ها و مراکز چاپ و نشر ایجاد ارتباط کرده و در سریع‌ترین زمان ممکن آثار منتشره را خریداری و به مجموعه افزوده‌ایم.

با توجه به همین رویکرد است که برای تأمین منابع در سالهای اخیر سقف بودجه‌های معین نشده است و تمام تلاش کارکنان متعهد کتابخانه بر

آن بوده است که منابع مرتبط حتی اگر قیمت آن به حدی بوده است که تنها مراکز محدودی توان خرید آن را داشته‌اند، از قلم نیفتاده و به مجموعه اضافه گردند. با این همه احتمال برخی کمبودها را منتفی نمی‌دانیم، به همین دلیل همواره در پی یافتن راه‌های جدید برای رفع نقص‌ها و ارتقای توانایی‌های خود هستیم. در یک کلام خود را همواره امانتدار این میراث عظیم علمی - فرهنگی دانسته و احساس وظیفه می‌کنیم که در حفظ، نگاهداری و توسعه این مجموعه تلاش نمائیم.

در اینجا به مواردی هم اشاره می‌کنم:

الف: اگر چه از ابتدا این مجموعه به عنوان کتابخانه تخصصی تنها برای محققان ویژه قابل دسترسی بوده و امروز نیز بخاطر برخی ملاحظات حفاظتی چندان ساده نمی‌نماید، ولی کتابخانه مجلس شورای اسلامی با کمال افتخار پذیرای همه محققان و اندیشمندان است که علاقه‌مند به بهره‌برداری از این منابع ارزشمند می‌باشند.

ب: متأسفانه این کتابخانه تنها در بین نخبگان و محققان معدودی شناخته شده و شاید بتوان گفت که اسلام‌شناسان و ایران‌شناسان غیر ایرانی با این مجموعه آشنایی بیشتری دارند، به همین جهت در گذشته شماره ویژه‌ای از مجله پیام بهارستان (نشریه ماهانه کتابخانه مجلس) را به معرفی این کتابخانه اختصاص دادیم و در شماره ویژه آبان ماه جاری هم ویژه‌نامه‌ای برای بازگشایی کتابخانه شماره ۲ اضافه کردیم تا عظمت و ارزش آن بیش از پیش معرفی گردد و محققان و اساتید بیشتری از آن بهره‌مند گردند.

ج: همان گونه که مکرراً به مناسبت‌های مختلف از زبان اساتید و محققان صاحب‌نظر شنیده‌ایم بر آنیم که کتابخانه شماره ۲ همواره بایستی به عنوان کتابخانه‌ای تخصصی به صورت مستقل باقی مانده و هیچگاه در مجموعه‌های دیگر ادغام نگردد، و امیدواریم با حفظ و رعایت سیاست فراهم آوری ویژه این مجموعه هر روزه شاهد رشد، توسعه و بالندگی آن باشیم.

این را نیز ناگفته نباید گذاشت که عظمت کتابخانه مجلس و ارائه خدمت به محققان و اساتید جامعه نباید ما را از پرداختن به وظیفه اصلی خود غافل کند. تأمین نیازهای اطلاعاتی نمایندگان محترم اولین وظیفه این مجموعه علمی فرهنگی و هر کتابخانه پارلمانی دیگر است، که البته هیچگاه از سوی مدیران، کارشناسان و کتابداران کتابخانه مجلس مغفول نمانده است. همواره در ارائه خدمت به نمایندگان محترم ملت کوشا بودیم و در جستجوی راهی بهتر برای ایجاد ارتباط بیشتر به رایزنی‌ها و کاوش‌ها پرداخته‌ایم.

این خبر مسرت بخش را هم در پایان کلام می‌آورم که با پیشنهاد، حمایت و راهنمایی ریاست محترم مجلس شورای اسلامی به زودی واحدی از سوی کتابخانه در محل ساختمان مجلس افتتاح خواهد شد تا منابع ضروری و پایگاه‌های مورد نیاز را به صورت فوری در اختیار نمایندگان محترم بگذارد.

در پایان یاد آوری می‌کنم که این ساختمان همان ساختمان قدیمی است که در سال ۱۳۰۲ برای اولین بار برای کتابخانه مجلس اختصاص داده شد و البته وقتی مرمت و بازسازی شد، طرح‌هایی برای اختصاص آن به برنامه‌های دیگر از جمله تشریفات و دفتر ریاست مجلس پیش بینی شده بود که جناب آقای دکتر حداد عادل مخصوصاً تأکید کردند که با توجه به ضیق جا و کمبود مکان در کتابخانه مجلس چنین دفتری و مرکزی را برای کارهای تشریفات خود نمی‌خواهم و این ساختمان را دوباره به کتابخانه مجلس برگرداندند و امروز مایه بسی خوشوقتی است که ما توانسته‌ایم کتابخانه شماره ۲ را در این مکان بازگشایی کنیم. به همین وسیله من در اینجا از ایشان قدردانی و سپاسگزاری می‌کنم و بار دیگر مقدم شما عزیزان را که در این مراسم علمی - فرهنگی حضور یافتید، گرامی میدارم.

والسلام علیکم و رحمت الله و برکاته

سخنرانی آقای دکتر کامران فانی

با موضوع: اهمیت کتابخانه شماره ۲

به نام خدا

البته حق این بود که به جای من آقای کیکاووس جهاننداری که سالها ریاست کتابخانه شماره ۲ یا کتابخانه سنای سابق را بر عهده داشتند و بزرگترین نقش را در طی تاریخ بیش از پنجاه سال این کتابخانه بر عهده داشتند، صحبت کنند ولی ایشان به عللی نتوانستند تشریف بیاورند و بنده انتخاب شدم، که من هم اصلاً سخنران نیستم، نه این که سخنران خوبی نیستم، و فکر می‌کنم به دو دلیل برای سخنرانی دعوت شدم: یکی این که به هر حال من یک کتابدارم، و علت دوم هم شاید این باشد که من حدود دو سال در کتابخانه مجلس کار می‌کردم. داستان هم از این قرار بوده که من در آن وقت در مرکز خدمات کتابداری بودم، خانم دکتر زهرا شادمان که با هم همکار بودیم، به من گفتند شما پنجشنبه‌ها را چه کار می‌کنید البته آن وقت من پنجشنبه‌ها را به کتابخوانی اختصاص داده بودم، ولی گفتند کتابخانه مجلس سنا در حال فهرست کردن کتابهاشان هستند و کتابهاشان هم کتابهایی جدی است. من هم می‌دانستم که مجموعه نفیسی در آنجا هست. بهر حال در خدمت ایشان، حدود دو سال، فکر می‌کنم سالهای ۵۷ - ۵۶ بود در کتابخانه مجلس به کار فهرست‌نویسی کتابهای آنجا پرداختم.

این برای من خیلی اهمیت داشت که بجز این

کتابخانه تا آن سالها هیچ کتابخانه‌ای نداشتیم که به درستی فهرست‌نویسی شده باشد. بهر حال من طی آن دو سال تا حد زیادی با این کتابخانه آشنا شدم، گر چه کار فهرست‌نویسی، خیلی فرصت گشت و گذار داخل کتابها را نمی‌داد، و شاید به همین علت هم باشد که من می‌توانم راجع به اهمیت این مجموعه خیلی کوتاه سخن بگویم.

کتابخانه شماره ۲ مجلس در واقع در سال ۱۳۲۸ تأسیس شد. نخستین رئیسش هم آقای دکتر زریاب‌خویی

بود. این هم یکی از بزرگترین

شانس‌های کتابخانه بوده که فردی فاضل و دانشمند با آن علاقه و شیفتگی حیرت‌انگیز به کتاب و با اطلاعات گسترده در واقع آغازگر کارهای کتابخانه بودند.

آقای دکتر زریاب‌خویی حدود چهار پنج سالی ریاست این کتابخانه را بر عهده داشتند و بعد برای ادامه تحصیل به آلمان رفتند و بعد از ایشان در سال ۱۳۳۴ آقای دکتر جهاننداری ریاست کتابخانه را قبول کردند، و ایشان هم تا سال ۱۳۵۸ این ریاست را حدود بیست و چهار سال بر عهده داشتند در واقع کتابخانه در این دوره ساخته شد و مجموعه پایه فراهم آمد.

آنچه که معروف است این است که هسته اولیه این کتابخانه را مجموعه مرحوم سید حسن تقی‌زاده تشکیل داد. من بسیار مطمئن نیستم، حتی از آقای دکتر جهاننداری که پرسیدم ایشان هم اطمینانی به این موضوع نداشتند، ایشان گفتند «بعضی از کتاب‌های آقای تقی‌زاده در این مجموعه بود ولی در دوره آقای زریاب اینجا شروع به خرید کتاب کرد و زمانی که من وارد این کتابخانه شدم، این جا سه هزار جلد کتاب داشت». یعنی طی حدود شش سال تشکیل کتابخانه

در سال ۱۳۵۷ که من روزهای پنجشنبه به کتابخانه مجلس سنا می‌آمدم، مجموعه حدود پنج‌هزار جلد بود و این نشان می‌دهد که از لحاظ گسترش با توجه به اینکه اینجا یک کتابخانه تخصصی بود، چه تحول حیرت‌انگیزی

در دوره ریاست آقای دکتر جهاننداری پیدا کرده بود. من نمی‌خواهم خیلی وارد تاریخچه بشوم ولی سال‌های بنیانگذاری خوشی بود. من و خانم شادمان هفته‌ای دو روز آنجا کار می‌کردیم اما از دو نفر دیگر هم باید یاد کنم: خانم مهری صمدی و خانم جمیله دبیری که در واقع این افراد کار فنی کتابخانه بر عهده‌شان بود. آقای جهاننداری کتابدوست و کتابشناس بودند اما کتابدار نبودند. به هر حال با دید ما که معتقدیم باید کتابداری مدرن و جدید حاکم بشود و با همه احترامی که برای کتابدارهای سنتی قائل هستیم و با تحولی که دنیا پیدا کرده با ضرورت نیاز به نگاه تازه، وجود این دو نفر مجموعه کتابخانه را سامان داد، و شکل منطقی و سنجیده‌ای به آن داد. در همان سالها خانم افراسیابی تازه استخدام شده بودند؛ کسی که بعد از انقلاب فکر می‌کنم بار اصلی این کتابخانه را در طی این بیست و هفت هشت سال بر عهده داشتند، و شاید آن شور و شوق اولیه را که در ماها می‌دیدند که نسل نوین کتابداران ایران بودیم، کار را با این کیفیت ادامه دادند.

به هر حال در مورد اوایل انقلاب من باید از آقای دکتر نجفقلی حبیبی نام ببرم که واقعاً نقش مهمی داشتند، مخصوصاً در آن یکی در سال اول که دوران بسیار مشکلی بود برای حفظ این مجموعه. خوشبختانه کتابخانه مجلس سنا همیشه این شانس را داشته که رؤسای خیلی خوبی برخوردار باشد. بعد از دکتر حبیبی ریاست کل کتابخانه یعنی کتابخانه‌های شمار یک و شماره دو مجلس شورای اسلامی به عهده استاد حائری قرار می‌گیرد و خوب، ایشان هم که سالها مدیر اینجا هستند با تمام شور و شوقی که به کتاب و کتابخانه دارند، جز مسئولیت اصلی ایشان در کتابخانه شماره یک یا کتابخانه اصلی مجلس، مسئولیت کتابخانه شماره ۲ را هم بر عهده گرفتند و کتابخانه مجلس سنا در واقع به این ترتیب حفظ شد. بعد هم با تحولاتی جناب آقای ابهری آمدند که من به عنوان یک کتابدار همیشه می‌گویم که کتابداری ایران و بخصوص کتابخانه مجلس که همیشه این مشکل را داشت که علت وجودش را زیر سؤال می‌بردند، توانست یک تحول حیرت‌انگیزی پیدا کند و شکلش عوض بشود

و در واقع دیگر جایش مسجتل شد. سالها بحث این بود که کتابخانه مجلس نقشش چیست؟ کتابخانه مجلس وظیفه اصلی‌اش خدمت به نمایندگان مجلس است، خوب البته بخشی از فعالیت این کتابخانه معطوف به این وظیفه بود، اما بقیه فعالیت‌ها چه؟ این همه نسخه‌های خطی، این همه کتاب‌های به زبانهای مختلف راجع به ایران‌شناسی که ارتباط مستقیم به مجلس نداشت. ولی به هر با تحولاتی که طی این سالها بوجود آمد این کتابخانه، به کل دگرگون شد و الان یک کتابخانه بسیار فعال است. با کارهای جدیدی که انجام می‌دهد، جز مجموعه‌سازی، فعالیت‌های پژوهشی که انجام می‌دهد، خدمات متنوعی که ارائه می‌کند، فرا تر از یک کتابخانه پارلمانی گام برداشته است. بعضی از کتابخانه‌های پارلمانی صرفاً در خدمت نماینده‌های مجلس هستند، ولی در دنیا کتابخانه‌های مجلسی هستند که خیلی وظیفه آنها فراتر از این‌هاست، مثل کتابخانه کنگره آمریکا که بزرگترین کتابخانه دنیاست، یا کتابخانه مجلس ژاپن که یکی از بزرگترین کتابخانه‌های دنیاست و در واقع نقش کتابخانه ملی و کتابخانه مادر و اساسی‌ترین کتابخانه آن کشور را بازی می‌کند. جایگاه کتابخانه مجلس هم چنین جایگاهی است؛ بخصوص که سابقه دیرینه‌ای دارد، و به یک معنی قدیمی‌ترین کتابخانه مهم ماست.

ولی برگردیم به کتابخانه شماره ۲ یا کتابخانه سابق مجلس سنا و اهمیت این کتابخانه. اهمیت این کتابخانه بدون هیچ تردید در مجموعه ایران‌شناسی آن است. در تخصصی بودن یا فوق تخصصی بودن این مجموعه است. در ایران، ما تنها چند مجموعه ایران‌شناسی داریم.

اول من یک توضیح کوتاهی راجع به این واژه ایران‌شناسی بدهم، این از آن واژه‌های لغزان و لغزنده و تاحدی مبهم است. در واقع می‌خواهیم بدانیم ایران‌شناسی به چه معنی است. طبیعتاً ایران‌شناسی بخشی از شرق‌شناسی است. خوب شرق‌شناسی مفهوم گسترده‌ای داشته که غربی‌ها به کلی نگاهشان از یونان به طرف شرق تا چین و ژاپن را شرق‌شناسی می‌دانند. خوب شرق‌شناسی شعبه‌های مختلف پیدا می‌کرد از جمله مصرشناسی، آشورشناسی، چین‌شناسی، هند

شناسی و در کنارش یک بخش مهمی هم اسلام‌شناسی بود. طبیعی است که اسلام‌شناسی به یک معنی با ایران‌شناسی رابطه عموم و خصوص من وجه داشته؛ یعنی ایران از یک طرف بخش مهمی از تمدن خودش را در دوران اسلامی گذرانده، بنابراین این اسلام‌شناسی شامل ایران‌شناسی هم می‌شود. از یک نگاه هم بخشی از تاریخ ایران که قبل از اسلام بوده با بعد از آن جدا می‌شود. به هر حال ایران‌شناسی به معنی اخص کلمه کتاب‌هایی است که راجع به ایران است. اکثر این کتاب‌ها بدون تردید مربوط به دوران اسلامی است. یعنی شکوفایی تمدن ایران در همین دوره بوده، ولی طبعاً تعدادی از کتاب‌های مهم هم راجع به قبل از اسلام وجود دارد که مجموعه اینها را منابع ایران‌شناسی می‌نامیم.

دومین مشکل این است که ایران‌شناس کیست؟ آیا حتماً باید خارجی باشد یا نه؟ در درجه اول باید بگوئیم بله چون ما مثلاً به آقای دکتر زرین کوب، یا دکتر صفا، یا دکتر فروزان فر و استاد همایی، ایران‌شناس نمی‌گفتیم، چون خودشان ایرانی بودند. معمولاً مقصود از ایران‌شناس و اسلام‌شناس نویسندگانی خارجی بودند که راجع به ایران یا اسلام تحقیق می‌کردند. این سؤال هنوز هم باقی مانده که اگر ما بخواهیم فرهنگ ایران‌شناسان را تهیه کنیم، بسیاری از ایرانی‌ها مثل شیخ آقا بزرگ تهرانی که بزرگترین کتاب‌شناسی را تهیه کرده باید اسامی‌شان را بیاوریم یا نه؟ اینجا هم مرز ایران‌شناسی قدری مغشوش می‌شود. با توجه به این ظرایف من مجموعه‌های ایران‌شناسی را حضور شما معرفی می‌کنم.

اولین مجموعه ایران‌شناسی همین مجموعه‌ای است که در سال ۱۳۲۸ در کتابخانه مجلس سنا گردآوری شد.

دومین مجموعه به یک معنی کتابخانه ملی است. کتابخانه ملی البته وظیفه اصلی‌اش ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی است، ولی از بدو تأسیس در ۱۳۱۶ خیلی بعید می‌دانم که این هدف به صورت مشخص در مقابلش بوده باشد، ولی به هر حال از حدود سالهای ۱۳۲۰ به بعد کم‌کم فکر کرد که کتاب‌های خارجی راجع به ایران را گردآوری کند.

در همان سالها در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران

هم به علت وجود آقایان افشار و دانش پژوه که علاقمند به این موضوع بودند، مجموعه‌های ایران شناسی گرد آمد پس این شد سه مجموعه ایران شناسی.

چهارمین مجموعه ایران شناسی قبل از انقلاب مجموعه مرحوم مجتبی مینوی است که شاید بی نظیرترین کتابخانه‌ای باشد که به همت یک شخص تهیه شده است. خوشبختانه این کتابخانه هنوز هست و مجموعه آن به دقت در حال فهرست نویسی است و مجموعه بی نظیری است که بسیاری از کتابها شاید فقط در این کتابخانه پیدا بشود. ولی به هر حال این یک مجموعه خصوصی بوده. یعنی مجموع‌ای نبوده که نهاد یا بخش دولتی آن را درست کرده باشد.

قبل از انقلاب من دیگر مجموعه ایران شناسی دیگری بخاطر من نمی آید. بعد از انقلاب چند مجموعه ایران شناسی دیگر هم درست شد. دو تا از این مجموعه‌ها در مراکزی که کارشان تدوین و تألیف دائرةالمعارف بود شکل گرفت. یعنی بنیاد دائرةالمعارف اسلامی و مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی. اینها بخاطر تحقیق راجع به موضوعات مورد نظر خودشان و نوشتن مقالات دائرةالمعارف و اینکه کتابخانه‌های دیگر نمی توانست پاسخگو باشد، فکر کردند که خودشان باید مجموعه کتابخانه‌ای داشته باشند و بدون تردید بسیار کتابخانه‌های قابل قبولی هستند.

کتابخانه دائرةالمعارف بزرگ اسلامی یکی از بزرگترین و از بی نظیرترین کتابخانه‌هایی است که تخصصش در حوزه اسلام شناسی و ایران شناسی است.

دومین مجموعه هم کتابخانه بنیاد دائرةالمعارف اسلامی است که دانشنامه جهان اسلام را منتشر می کند. مجموعه این کتابخانه هم با اینکه هدفش در درجه اول خدمت به نویسندگان خود آن دائرةالمعارف است، ولی امروزه به عنوان یک کتابخانه تخصصی در حوزه ایران شناسی و اسلام شناسی به معنی وسیع کلمه کم نظیر است. بخصوص از آنجا که چند مجموعه ارزشمند ایران شناسی را هم خریداری کرده و بدست آورده، و امروزه این دو مرکز به عنوان مراکز مهم تحقیقات اسلامی و ایرانی مورد توجه محققان و پژوهندگان هستند.

آخرین مرکزی که جدیدتر از مراکز قبلی

تأسیس شد بنیاد ایران شناسی است. از عمر این مرکز چند سالی بیشتر نمی گذرد و طبیعی است که وظیفه اصلی این مرکز گردآوری مجموعه کاملی از مطالعات اسلامی و ایرانی است. در میان این هشت کتابخانه‌ای که کار اصلی آنها گردآوری آثار تحقیقی راجع به ایران و اسلام به صورت تخصصی و در اختیار محققان گذاشتن است، جایگاه کتابخانه شماره ۲ مجلس جایگاه ویژه‌ای است. به یک معنی، قدیمی ترین آنها بوده، بسیاری از کتابهای آن منحصر به فرد است؛ یعنی نسخه دیگری از آنها نه تنها در ایران بلکه در بسیاری از کشورهای مهم هم که مجموعه‌های بزرگی را در موضوع اسلام شناسی دارند پیدا نمی شود.

مجموعه‌های مهم ایران شناسی در خارج یکی کتابخانه دیوان هند است که الآن به کتابخانه بریتانیا منتقل شده.

در کتابخانه ملی فرانسه هم مجموعه خوبی گرد آمده است.

دو دانشگاه در کشور انگلستان هم مجموعه‌های فوق العاده غنی دارد؛ دانشگاه آکسفورد و دانشگاه کمبریج، بخصوص کتابهای قدیمی آنها.

و دیگر کتابخانه معروف دانشگاه دوبلین بخصوص مجموعه چستر بیسی. اینها مجموعه‌های مهم ایران شناسی در جهان است. حال باید ببینیم جایگاه مجموعه ایران شناسی کتابخانه مجلس در میان اینها چه جایگاهی است.

این مجموعه امروز فکر می کنم بیش از بیست و پنج هزار جلد کتاب دارد. وجود آقای دکتر زریاب، بعد آقای دکتر جهانگیری، هر دو کتاب شناس و نویسند و مترجم، که کتابداری بخشی از حوزه علاقه ایشان بوده باعث شد که این مجموعه یکی از سنجیده ترین مجموعه‌های ایران شناسی در جهان باشد. به ویژه مجموعه کتابهای آلمانی این کتابخانه، بخاطر این که هم آقای زریاب و هم آقای جهانگیری زبان اول خارجی شان زبان آلمانی بود، و امروزه با گرایشی که به زبان انگلیسی پیدا شده و در گذشته هم این گرایش به زبان فرانسه بوده، از این نظر مجموعه کتابهای آلمانی این کتابخانه که می دانیم شامل تحقیقات طراز اول آلمانی هاست و میدانیم جایگاه ویژه ای در حوزه مطالعات ایرانی دارد، این کتابخانه خیلی غنی تر

از مجموعه کتابخانه‌های دیگری است که منابع ایران شناسی را جمع آوری کردند. این ویژگی کتابخانه هم باید برای همیشه حفظ بشود. بعد از انقلاب مشکلات زیادی وجود داشت و همین مشکلات باعث شد چیز زیادی به کتابهای خارجی این کتابخانه اضافه نشود، اما خوشبختانه قسمت مطبوعات و مجلاتش ادامه پیدا کرد و این یکی از مهمترین ویژگی هاست که شما نشریه‌های را مثلاً دوره صد و پنجاه ساله‌اش را داشته باشید نشریه چیزی نیست که یک روزی انسان تصمیم بگیرد و ادامه‌اش را نخرد. وقتی تصمیم گرفته شد که یک عنوان تهیه شود باید همه شماره‌های آن فراهم بشود. خوشبختانه این قسمت در کتابخانه شماره ۲ مجلس عمل شد و نشریات و مجلات کتابخانه ناقص نماند یا کمتر نقص دارد.

در مورد خرید کتاب بعید می دانم همه آثاری که در این بیست - سی سال اخیر چاپ شده برای این کتابخانه متناسب با مجموعه قبلی تهیه شده باشد، و این یکی از وظیفه‌های اصلی این کتابخانه است که گذشت‌هاش را ادامه بدهد و آن را قطع نکند و بداند مراجعه کنندم‌ای که به این کتابخانه می آید، در جای دیگر منابع مورد نظرش را پیدا نکرده و این کتاب جزء نیازهای اصلی اوست، و حاصل مراجعه به این کتابها یک کار تحقیقاتی مهم خواهد بود. کمیت مراجعه به این کتابخانه مهم نیست کیفیت مراجعه مهم است.

آقای دکتر محقق کاری در زمینه طب انجام می دادند، گفتند من به کتابخانه دانشگاه تورنتو مراجعه کردم که مجموعه‌ای غنی در زمینه تاریخ پزشکی دارد. نزدیک یک میلیون جلد کتاب فقط راجع به حوزه تاریخ دارد. ایشان می گفت « من یک کتابی را گرفتم و چند هفته بعد که این کتاب را پس می دادم، دیدم خیلی آنجا خلوت بود. از کتابدار پرسیدم شما در این کتابخانه چقدر مراجعه دارید؟ گفت بود که اگر ما در ماه یک مراجعه کننده مثل شما داشته باشیم که می دانیم نتیجه مطالعه شما یک مقاله یا کتاب خواهد بود، برای این کتابخانه کافی است، لزومی ندارد که یک کتابخانه تخصصی و فوق تخصصی پر از مراجعه کننده باشد. در واقع همان مراجعه کنندگان محدود اما نخبه و ویژه هستند که اهمیت اصلی دارند.

دومین ویژگی مجموعه کتابخانه شماره ۲ به نظر من کیفیت فهرستنویسی آن است. شما می‌دانید کتاب خریداری می‌شود، اما تا این کتاب فهرستنویسی نشود، بازیابی آن ممکن نیست و به یک معنی می‌توان گفت کتاب انبار شده است، و به هیچ وجه نیاز محقق را بر نمی‌آورد. خوب طبیعی است هر کتابی که می‌آید یک نویسنده دارد و یک عنوان، و می‌توان برای آن یک برگ فهرست درست کرد، ولی این حداقل اطلاع‌رسانی راجع به کتاب است. مهمترین مسئله در مورد هر کتابی موضوعات آن است. در بسیاری مواقع عنوان کتاب مظهر موضوعات متنوع داخل کتاب نیست؛ بنابراین مسئله اصلی در فهرستنویسی این است که موضوعات اصلی کتاب درست شود، و در واقع رویکرد و رهیافت موضوعی به منابع داشته باشیم. طبعاً در کنار موضوع شماره رده‌بندی هم مهم است. این دو مسئله در کتابخانه‌های ما که به صورت سنتی کتاب در آنها نگهداری می‌شد و فاقد برگه‌های فهرستنویسی جدید بودند رعایت نمی‌شد.

کتابخانه شماره ۲ مجلس یکی از اولین کتابخانه‌هایی بود که این کار را به خوبی انجام داد. بنابر این از این نظر من فکر می‌کنم یکی از بهترین فهرستنویسی‌های کتاب‌های مهم را در بر دارد و شما حتی منابعی را که در کتابخانه شماره یک مجلس نمی‌توانید به آن دسترسی پیدا کنید به خاطر نوع فهرستنویسی، در این کتابخانه به راحتی می‌توان دسترسی پیدا کرد. بنابر این مسئله موضوع و فهرستنویسی کامل به نظر من مسئله اصلی سازماندهی است.

کتاب تا زمانی که به خوبی فهرستنویسی نشود مثل آن است که در کتابخانه وجود ندارد. بعد از فهرستنویسی کامل است که اطلاع‌رسانی کامل آن اثر هم ممکن می‌شود.

اما بپردازیم به مسائل امروز این کتابخانه با افتتاح در این ساختمان تاریخی که خوشبختانه خیلی هم دلپذیر است و یاد گذشته‌ها را زنده می‌کند:

من تا یادم نرفته این را هم بگویم که کتابخانه شماره ۲ مجلس همیشه مشکلاتی هم داشته؛ بخاطر دارم زمانی که ما پنجشنبه‌ها در کنار خانم شادمان اینجا بودیم، من می‌دیدم که بسیار جا کم

داشتند؛ مضافاً این که مجلس، مخصوصاً سناتورها می‌گفتند کتابخانه به چه درد می‌خورد. ثانیاً این که بخش‌هایی از این فضای کوچک را هم دائم می‌خواستند از کتابخانه بگیرند. در اینجا جا دارد که من یاد می‌کنم از مرحوم سید جلال الدین شادمان که در مقام معاونت مجلس سنا همیشه پشتیبان اینجا بودند و به کمک ایشان فضای موجود حفظ شد. این مسئله «جا» یک مسئله اساسی و دغدغه و در واقع کابوس کتابدارهاست. چشم بهم می‌زنند مخزن‌نشان پر شده و نمی‌دانند با این مشکل چه کنند. امکان این که شما کتابخانه را گسترش بدهید زیاد نیست و کتابخانه‌ها فضاهایی هستند که نیاز به گسترش دارند.

این کتابخانه بعد از انقلاب فراز و نشیب زیادی داشت. ولی امروزه من فکر می‌کنم اگر جاشان کم نباشد که به نظر می‌رسد کم است، و باید برای افزایش فضای آن هم از الآن فکر کرد، مسئله مهمی که وجود دارد این است که نباید کتابخانه را کم باشد. کتابخانه‌ای که مجموعه‌ای بسیار غنی و منتخب دارد باید هر روزه به آن اضافه شود. در اینجا نوشتند که طی سی سال اخیر پانزده هزار جلد به این مجموعه اضافه شده است.

البته من بعید می‌دانم این کتابها به زبان خارجی باشد. احتمالاً بیشتر آنها منابع به زبان فارسی است. به هر حال مسئله اصلی تکمیل مجموعه است؛ بخصوص بخش کتابهای خارجی آن. والا کتابهایی که در ایران چاپ می‌شود در کتابخانه‌های دیگر هم یافت می‌شود؛ یعنی اولویت ندارد.

اما بعضی کتابها بخصوص مجموعه‌ها در همه کتابخانه‌ها پیدا نمی‌شود.

این کتابخانه مجموعه‌هایی دارد که به صورت سری چاپ شده، مثلاً تا جلد بیست و ششم آن را دارد اما بعدش قطع شده. این مجموعه‌ها مثل مطبوعات و نشریات است، که اگر از یک زمان نخرند مجموعه ناقص می‌شود.

مسئله بعدی این است که انتخاب کتاب برای این کتابخانه کاری کاملاً حرفه‌ای و تخصصی است، و من معتقدم این کتابخانه از متخصصین حوزه ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی به ویژه مسلح به زبان آلمانی که خصوصیت و جوهر اصلی این کتابخانه است استفاده کند. اصلاً مسئله کمیت در اینجا مطرح نیست، مسئله کیفیت انتخاب است که باید در آن دقت بشود. که اگر هر ساله پانصد یا هزار نسخه به این کتابخانه اضافه می‌شود نخبه ترین کتابهایی باشد که راجع به ایران و اسلام نوشته شده، تا متناسب با مجموعه سابق این کتابخانه باشد.

مسئله بعدی که مشکل اصلی همه کتابخانه‌های مملکت و از جمله این کتابخانه است، نیروی انسانی است. همانطوری که قبلاً گفتم امروزه کتابداری کاملاً به صورت یک علم به همراه اطلاع‌رسانی و فن آوری اطلاعات در آمده که مجموعه اینها باعث شده کتابداری کاملاً یک حوزه دانشگاهی مورد قبول باشد. طبیعی است کتابخانه‌های تخصصی مثل کتابخانه شماره ۲ مجلس نیاز به این متخصص دارد؛ متخصصی

که علاقمند و شیفته هم باشد چون حوزه خاصی است که بدون شیفتگی نتیجه لازم را به ما نمی‌دهد. در گذشته ما، کتابدار و کتابخواه، هر دو کتابخوان و کتابدوست بودیم، هر دو از محتوای کتاب اطلاع داشتیم. فاضل بودیم و نیاز نبود که کتابدار فاضل بین کتاب و خواننده باشد. امروزه وسعت دامنه دانش و گستردگی و تنوع موضوعات و فرصت کم افراد باعث شده که کتابدار متخصص و علاقمند واسطی باشد بین منبع و خواننده منبع و این کتابدار بخصوص در چنین کتابخانه‌های تخصصی که در حوزه فرهنگ ماست می‌تواند نقش اصلی را در اطلاع‌رسانی درست ایفا کند و زحماتی که کشیده شده تا چنین مجموعه نفیسی طی سالها گردآوری بشود، به نتیجه برسد و به خوبی در اختیار خواننده آن آثار قرار بگیرد.

خیلی متشکرم

سخنرانی آقای دکتر نجفقلی حبیبی با عنوان: اهمیت حفاظت کتابخانه‌ها

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله و لا حول و لا قوة الا بالله، الصلوة و السلام على رسول الله و على اهل بيته الطيبين الطاهرين.

با سلام خدمت استادان ارجمند، نمایندگان محترم، فضیلتی مکرم، اهل کتاب و اهل علم، با سپاسگزاری از این که دقایقی هم برای صحبت

بنده فراهم شده، گرچه من اعتراف می‌کنم که از موضوع صحبتیم اطلاعی نداشتم تا وقتی که به اینجا آمدم، ولی به هر حال همین هم برای بنده غنیمت است و برای خودم افتخاری می‌دانم. در یک چنین محضری یکی دو نکته راجع به این کتابخانه عرض کنم. برای اینکه من هم در مقطعی توفیق این را پیدا کردم که مسئولیت این کتابخانه را داشته باشم و شاید هم به همین مناسبت این افتخار شرفیابی برایم حاصل شد.

همانطور که سروران اشاره فرمودند: هم استاد ابهری و هم استاد فانی، این کتابخانه تخصصی است و انصافاً باید از مرحوم استاد زریاب خوبی و جناب جهانداری سپاسگزاری کرد به خاطر تلاش‌های فوق‌العاده مؤثرشان، و همین طور من در همین جا به تناسب مقطعی که در این کتابخانه بودم باید سپاسگزاری کنم از کارشناسان و کتابداران ورزیده این کتابخانه که با همان عشقی که آقای فانی اشاره کردند، کتابخانه را اداره می‌کردند، خانم دبیری که از کارشناسان خیلی خوب کتابخانه بودند و خانم افراسیابی که امروز هم تشریف دارند.

خدمت جناب آقای فانی هم عرض می‌کنم که آن مجموعه‌های مجلات و ایرانشناسی‌هایی که به صورت مسلسل در کتابخانه وجود داشت علی‌رغم گرفتاری‌های مالی دولت در اوایل انقلاب و جنگ و همه بحرانهای مالی، مسئولین محترم وقت مجلس واقعاً با اهتمام خاصی سعی کردند نگذارند این دوره‌ها ناقص بمانند. من همینجا باز باید یاد کنم که خانم دبیری چقدر با جوش و خروش و اصرار می‌گفتند که اگر شما اینها را نمی‌خواهید آنها خودشان می‌خواهند و با قیمت چند برابر هم می‌توانیم اینها را بفروشیم. ایشان می‌خواستند در شرایطی که برخی خریده‌ها به تعویق می‌افتاد انگیزه‌ای ایجاد کند که ادامه این کتابها خریداری بشود. و تصور می‌کنم که این کار انجام شد و بعید می‌دانم که نگرانی آقای فانی بجا باشد و خرید بعضی دوره‌ها متوقف شده باشد. قطعاً بعد از آن دوران وضع ما در کشور خیلی بهتر شده و رسیدگی‌های بیشتری صورت گرفته است. آنچه که در آن ایامی که بنده بودم انجام دادم، با این که معتقدم هیچ کار خاصی صورت نگرفته،

فقط سعی در حفاظت کتابخانه داشتم. به هر حال اوایل انقلاب بحث‌هایی مطرح می‌شد، تلاش شد که آثار این بحث‌ها در مسائل کتابخانه به گونه‌ای نباشد که مشکلی ایجاد بکند و الحمدلله همانطور که اشاره فرمودند کتابخانه با همان موقعیتش حفظ شد. البته چون کتابخانه در پارلمان بود طبیعی بود که ما تلاش بکنیم برای رفع نیاز نمایندگان محترم مجلس که در امر قانون‌گذاری نیاز داشتند مراجعه بکنند و اطلاعات مراکز دولتی را در اختیار داشته باشند؛ که این بخش از منابع هم با حساسیت کتابشناسانی که عرض کردم سعی شد مخلوط نشود با مجموعه اصلی. بخش مجزایی به وجود آمد برای رفع نیاز نمایندگان محترم مجلس، که قاعدتاً در این فضای جدید وضعیت از آن سالها بهتر هم شده است.

من تبریک می‌گویم خدمت آقای ابهری و همکاران محترم‌شان و هیأت رئیسه محترم مجلس برای اینکه به هر حال این کتابخانه را سامانی دادند، و انشاءالله عاقبتش به خیر باشد و در همین مکان مستقر باشد. این خانه به دوشی از مصائبی بود که لااقل بعد از انقلاب یکی دو بار اتفاق افتاد و خیلی خطرناک بود. چون وقتی کتابخانه جابجا می‌شود احتمال خطرات بسیاری برای آن وجود دارد.

نکته دیگری که لازم می‌دانم عرض کنم این است که کتاب و کتابخانه پشتوانه فرهنگ کشور است؛ و کشور ما از این بابت سابقه درخشانی داشته، و هر بودجه‌ای که تخصیص داده می‌شود برای نگهداری و تقویت کتابخانه در واقع برای تقویت فرهنگ صرف می‌شود. شما این وقفنامه‌های نظامیه‌های آن دوران را هم که ببینید ملاحظه می‌کنید بزرگان برای رفاه حال کسانی که می‌خواستند بروند در آن کتابخانه‌ها بنشینند و مطالعه کنند، و قلم و کاغذ و مرکب و در کل لوازم‌التحریر خیلی گران بوده و تهیه آن در وسع همه نبوده، حتی برای کسانی که به آن کتابخانه‌ها می‌رفتند همه اینها را تدارک می‌دیدند.

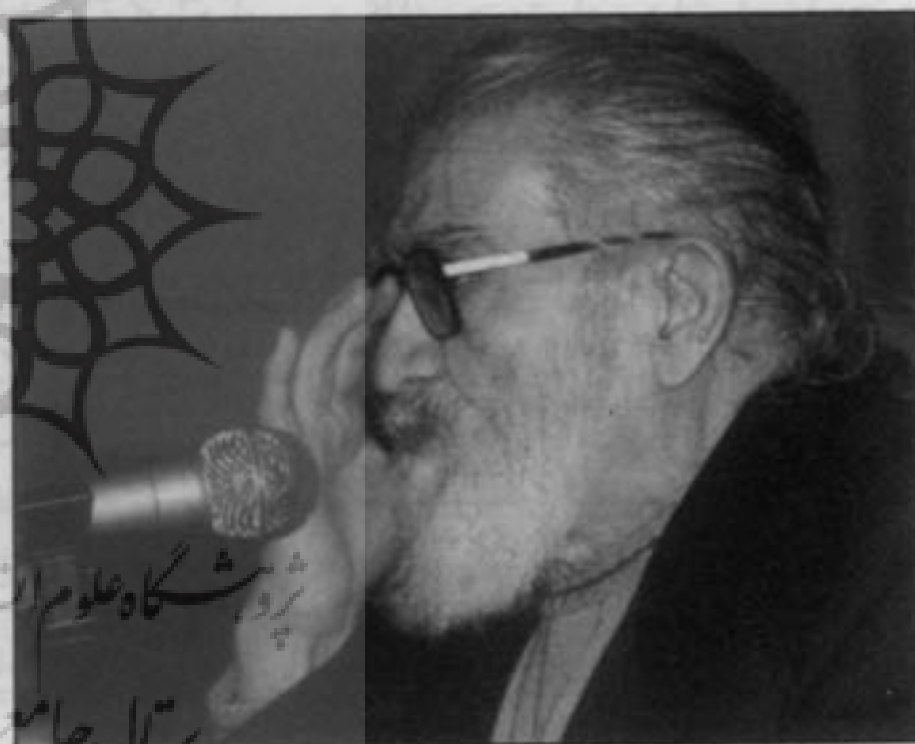
این سوابق درخشان خیلی مایه افتخار است از بابت این که پشتوانه فرهنگی ماست. مبدا که امروز ما غفلت کنیم و جایگاهی را که در تولید و احترام به کتاب و کتابخوانی و حفظ کتاب داشتیم

خدای ناکرده از دست بدهیم.

اینها البته یک یادآوری است و الا مجموعه ملت ما با وجود کتابخانه‌های شخصی و انبوه کتابخانه‌های عمومی همه نشان از آن دارد که بحمدالله هنوز این بازار بسیار پررونق است و انسانهای فرهیخته قدر این مجموعه‌ها را می‌دانند.

من یک بار دیگر تبریک می‌گویم خدمت جناب آقای ابهری و هیأت رئیسه محترم مجلس به لحاظ همکاری‌شان برای ساماندهی این کتابخانه، و هم باز یادآوری می‌کنم و سپاسگزاری می‌کنم از همه کسانی که در ساماندهی این کتابخانه، در خرید، در فهرستنویسی، و در گشودن راه استفاده برای محققان تلاش کرده‌اند، از همه سپاسگزاری می‌کنم. خیلی متشکرم

سخنرانی جناب استاد

عبدالحسین حائری

با موضوع: قطعه‌ای از تاریخ کتابخانه شماره ۲ مجلس

بسم الله الرحمن الرحيم

من می‌خواستم راجع به چند نکته از تاریخ کتابخانه شماره ۲ صحبت کنم که شاید کسی این مطالب را نداند. البته قبل از من آقای دکتر نجفقلی حبیبی راجع به اهمیت کتاب مطالبی را فرمودند که مرا به یاد حدیثی انداخت که همه شما می‌دانید. اسلام همیشه بر اهمیت کتاب

تأکید داشته. اعجاز بزرگ اسلام در حقیقت کتاب است. نه فقط کتاب قرآن که کتاب آسمانی ماست؛ اصولاً کتاب، نوشتن و از نوشته دیگران بهره بردن معجزه پیغمبر ماست. چند حدیث از حضرت امام صادق هست در مورد اهمیت کتاب. در یکی از آن احادیث حضرت با اشاره به یاران‌شان می‌فرمایند: «شما آنچه می‌دانید، علومتان را روی کاغذ بنویسید چون در آینده مردم به این نوشته‌ها مراجعه خواهند کرد و مرجع مردم می‌شود.»

این، هم اشارهای است به لزوم ایجاد کتابخانه‌ها و هم راز پیشرفت و پایا بودن اسلام است.

اما راجع به کتابخانه شماره ۲ باید عرض کنم که خود من سال ۱۳۳۰ آمدم تهران. سال ۱۳۳۱ مرحوم آقای زریاب که شنیده بود من آمدم تهران، آمد به دیدن ما در کتابخانه شورای ملی. کتابخانه مجلس سنا هم که در بهارستان

بود، ساختمانی که مدتی جایگاه کارپردازی بود و بعضی به آن می‌گفتند عمارت کلاه فرنگی، و به ساختمان ملیجک هم معروف است.

خلاصه ایشان آمد به دین من، ما هم بعداً به اتفاق آقای دکتر تفضلی رفتیم برای بازدید ایشان. و اینکه آقای دکتر فانی گفتند تا قبل از دکتر جهاننداری آن کتابخانه سه

چهار هزار جلد کتاب بیشتر نداشت، واقعاً همینطور بود. این قضیه قبل از انحلال مجلس سنا بود به دست دکتر مصدق. خلاصه رفتیم آنجا دیدیم یک اتاقی بود که آقای زریاب هم آنجا نشسته بود و گفت که فعلاً کتابخانه همین اتاق است، و شاید حداکثر هزار و پانصد تا دو هزار جلد کتاب آنجا بود. فکر می‌کنم که اشاره کرد مقدار زیادی از این کتابها، کتابهایی است که مرحوم تقی‌زاده خودش آورده و آنجا گذاشته. چون آقای دکتر فانی تردید کردند در این باب، فکر می‌کنم این مطلب را آقای زریاب گفت، که قسمتی از این منابع از منزل تقی‌زاده آمده است.

شاید کلمه هزار یا حدود هزار درست باشد آنطور که در ذهن دارم. تا بعد که سنا منحل شد به دست مرحوم دکتر مصدق، اینجا همانطور مانده بود، تا بعد از کودتا که دومرتبه سنا تشکیل شد اما در محل دیگر. اینکه کتابخانه در همان دوره اول سنا در محل جدید دوباره تشکیل شد یا در دوره دوم دقیقاً یادم نیست، بهر حال دکتر زریاب می‌گفت ما در این کتابخانه مراجعه کننده چندانی نداریم و بیشتر خودم نشستیم این کتابها را نگاه می‌کنم.

چیز دیگری که می‌خواستم راجع به تاریخ اینجا عرض کنم این است که چرا و چطور اسم این کتابخانه شد کتابخانه شماره ۲.

بعد از انقلاب جلسه‌ای تشکیل شد با حضور کارپرداز مجلس و بنده هم حضور داشتیم برای اسم‌گذاری روی کتابخانه‌ها، که به هر حال اسم کتابخانه باید عوض می‌شد.

به پیشنهاد بنده بنا شد که اسم کتابخانه مجلس شورای ملی بشود کتابخانه شماره یک مجلس شورای اسلامی و اسم کتابخانه مجلس سنا سابق هم بشود کتابخانه شماره ۲ مجلس شورای اسلامی.

بعد که من رفتم آنجا بعد از آقای دکتر حبیبی که ظاهراً فترتی هم پیش آمده بود حدود سال ۱۳۶۴، به یاد دارم که هنوز تعداد زیادی از مجلات مانده بود که خریداری بشود و سفارش آنها ادامه پیدا نکرده بود. یادم است که یکی از مجلات مربوط به دانشکده ادبیات ترکیه بود. خوشبختانه این زمان مصادف شده بود با گشایش وضعیت بودجه در کارپردازی مجلس. با این حال یک رقم پنجاه هزار دلاری برای خرید مجلات که ما پیشنهادش را داده بودیم برای آن زمان خیلی سنگین تلقی می‌شد؛ اما به هر حال این مبلغ تخصیص داده شد و بودجه خرید مجلات زیادی از آن محل تأمین شد.

از گذشته چیز زیاد دیگری به خاطرمانده که بگویم، اما الان دیگر باید از آینده صحبت کرد. من از آینده اینجا نگرانم. چون همانطور که اشاره شد جابجایی کتابخانه‌ها بالاترین ضرر را دارد برای سلامت مجموعه کتابها. جابجایی کتاب بخصوص کتابهای قدیمی و خطی از دزدی بدتر است. برای این که لطمه و آسیب آن

شامل همه کتابها می شود ولی دزدی در حد چند نسخه است و بالاخره تمام می شود. این است که نمی دانم چکار باید کرد؟ از طرفی جابجایی برای کتابها یک آسیب جدی است و از طرفی ما ناچاریم آرزوی جای بزرگتری را بکنیم برای اینکه از این جای تنگ خلاص بشویم.

من پیشنهاد می کنم همانطور که قبلاً هم گفتم، اگر مشمول لطف مجلس شدیم و بودجهای دادند و جایی برای کتابخانه پیدا کردیم، مخازنی که الان کتاب در آنها هست دست نخورد. در غیر اینصورت منابع برای چندمین بار دست خواهد خورد و از صحنههایی که دیدم و الان قابل ذکر نیست نگرانم.

بنابراین پیشنهاد می کنم که ما به هر جهت از این مکان جابجا نشویم. این خیلی مهم است. هر چه در اینجا هست سر جای خودش باشد و هر جایی که می خواهند به ما بدهند بنوعی متصل باشد به اینجا. یعنی جایی به ما بدهند که ما مجبور نباشیم دیگر جابجا بشویم. چون جابجایی بزرگترین ضررهاست برای مخازن کتاب. ما مخازنمان بسیار ناشناخته است. خیلی منابع مهم در هر دو کتابخانه شماره یک و دو وجود دارد که بعد از این شناخته خواهد شد. به عنوان مثال خانم مقدم که سالها در این کتابخانه کار می کردند، خانم فاضلی بود که کارشناس کتاب بود و فهرستنویس، و سابقاً رئیس کتابخانه موزه ایران باستان و مرکز تعلیم کتابداری بود در وزارت آموزش و پرورش. ایشان بعد از بازنشستگی از آنجا آمده بود اینجا کار می کرد. حدود سی و سه هزار کتاب لاتین را ایشان کتابشناسی و فهرستنویسی کرد؛ براساس روش فرانسویها که کنگرههایها روش ایشان را قبول نداشتند، ولی به هر حال روشی عالی بود که به درد همه می خورد. برای سی و سه هزار جلد کتاب برای هر عنوان چند فیش نوشته بود، برای کتابهای آلمانی که راجع به ایرانشناسی بود جداگانه فیش درست کرده بود، و چند قفسه را هم خواش کرد که برای کتابهای ارزشمند چاپ چهارصد سال پیش در نظر بگیریم. همه این کتابها در خارج چاپ شده بود. به پیشنهاد ایشان قفسههای شیشههای درست کردیم و به دلیل اهمیت این کتابها، آنها را در آنجا چیدیم. به هر

حال من فکر می کنم صحبت کردن کافی است و من به اندازه خودم انجام وظیفه کردم انشاءالله امیدوارم در آینده وضعیت کتابخانه در هر زمینههای بهتر باشد.

سخنرانی سرکار خانم هما افراسیابی با موضوع: خدمات کتابخانه شماره ۲۵

بنام خدا. ضمن عرض سلام و خیر مقدم به ریاست محترم مجلس و کلیه اساتید محترم و همکاران عزیزم. در ابتدا لازم می دانم که بگویم افتخار این را داشتم که سی سال در این کتابخانه انجام وظیفه کنم، و در خدمت اساتید بزرگی که انسانهای بسیار والا و متواضعی بودند شاگردی کنم. از جمله آقای جهاننداری، خانم دکتر شادمان، خانم مهرانگیز صمدی و خانم جمیله دبیری؛ و شور و عشق این رشته را من از آنها آموختم و آنها بودند که این شور و عشق را در دل من به وجود آوردند تا من هم به این رشته علاقمند باشم؛ و امیدوارم مثل یک شاگرد ادامه دهنده راهشان باشم.

بسیاری از صحبت‌هایی را که من بنا داشتم ارائه کنم سخنرانان محترم، حاج آقا ابهری، آقای دکتر فانی، آقای دکتر نجفقلی حبیبی و استاد عزیز آقای حائری مطرح کردند. بنابراین من وقت را زیاد نمی گیرم و سعی می کنم اشارهای داشته باشم به مجموعه‌های گزیده این کتابخانه و این که جامعه اهل تحقیق و مراجعه کننده این کتابخانه چه کسانی هستند و چه کسانی می توانند از این کتابخانه استفاده کنند.

مجموعه کتابخانه شماره ۲، شامل ۱۷۶۹ جلد نسخه خطی است که در حال حاضر در مخزن گنجینه مخطوطات کتابخانه مجلس نگهداری می شود و ۱۷۶۹ جلد است که زیر نظر شورای مقومین تهیه گردیده است. از جمله اعضای شورای مقومین در آن زمان آقایان سلطان‌القرایی، دکتر زریاب خویی، استاد محمدتقی دانش‌پژوه، استاد ایرج افشار و دکتر رکن‌الدین همایونفرخ، و دکتر علی اصغر مهدوی بودند. ایشان سعی می کردند نسخه‌هایی را انتخاب بکنند که

از لحاظ قدمت و محتوا و دیگر مشخصات مثل کیفیت خط و تذهیب و نوع جلد وضعیت والایی داشته باشد.

فهرست این مجموعه در دو جلد تحت عنوان «فهرست نسخ خطی کتابخانه مجلس سنا» منتشر شده است. مجموعه گزیده دیگری که می توان از آن اسم برد، کتابهای چاپی اروپایی است که از باارزشترین منابع این کتابخانه است و الان حدود ۱۹۶۳۳ جلد را شامل می شود. در فراهم‌آوری این دست منابع سعی شده که آثار ایرانشناسان و اسلامشناسان بزرگ به هر زبان ممکن تهیه بشود، و اگر ترجمه یا نقد یا شرح باارزشی درباره آنها منتشر شده، جمع‌آوری گردد. به عنوان نمونه می توان از وجود ۶۵۱ عنوان سفرنامه شرق‌شناسان به ایران و خاورمیانه، آثار انتشار یافته توسط انجمن‌ها و مؤسسات شرق‌شناسی، مراکز مطالعات ایرانی، بخشهای ایرانشناسی و اسلامشناسی، دانشگاه‌های معتبر دنیا سلسله انتشارات موضوعی در باب ایران و اسلام مثل ACTA IRANICA و BIBLIOTECA ISLAMICA و یادنامه‌های ایرانشناسان، شرق‌شناسان، اسلامشناسان و فهرس نسخه‌های خطی فارسی و عربی که در دنیا منتشر شده است، نام برد.

کتابهای فارسی و عربی این کتابخانه در حال حاضر حدود ۲۳۲۷۴ جلد است که شامل متون کهن چاپ فارسی و عربی و چاپ داخل و خارج از کشور، ترجمه و متون آثار ایرانشناسان و اسلامشناسان خارجی به فارسی، آثار منتشر شده در حوزه قانون‌گذاری و مجلس در ایران، و متون حوزه اسلام شامل علوم عقلی، علوم نقلی و تاریخ اسلام می باشد.

مجلات لاتین این کتابخانه ۷۹ عنوان است که از مجلات حوزه تخصصی ایرانشناسی است و در اروپا و امریکا منتشر می شود. از جمله IRANIAN STUDIES که در امریکا منتشر می شود. ZDMG که در آلمان منتشر می شود، Journal of Royal Asiatic

Society چاپ انگلستان و Journal Asiatique چاپ فرانسه . که بعضی از این منابع سابقه یکصد ساله دارند و تقریباً کثرتی از این مجلات در کتابخانه وجود ندارد. مجلات فارسی ۳۱۲ عنوان ممتاز در حوزه فرهنگ و تمدن، ادب و هنر است از جمله اولین‌های ایران‌شناسی مجله دانشکده که ملک‌الشعراى بهار آن را تأسیس کرد و چاپ داخل کشور، و مجله ایرانشهر و نامه فرهنگستان چاپ خارج از کشور است اخیراً هم دو دوره مجله ایران نامه و ایران‌شناسی که در امریکا منتشر می‌شود توسط یک مجموعه‌دار به کتابخانه مجلس فروخته شد.

کتابخانه دارای ۴۴۷ عنوان پایان‌نامه است، پایان‌نامه دانشجویان داخل و خارج از کشور که در میان این پایان‌نامه‌ها می‌توانیم از پایان‌نامه دکتر محمد مصدق، و دکتر عبدالحسین نوایی نام ببریم.

سازماندهی این کتابخانه در سال ۱۳۴۹ با بهره‌جستن از کتابداران متخصص و ورزیده کشور به صورت تمام وقت و نیمه وقت به سرپرستی خانم دکتر شادمان براساس روش کنگره (LC) آغاز شد؛ و از سال ۱۳۷۶ کلیه اطلاعات فهرست بر گه‌ها به صورت مکانیزه از طریق کامپیوتر قابل بازیابی است.

از آنجا که هدف این کتابخانه جمع‌آوری منابع ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی بود، و همواره سعی داشتیم که با همین هدف مسیر را ادامه بدهیم، بنابراین، آئین‌نامه خدمت‌دهی به محققین جامعه، مسئله‌ای است که باید در اسرع وقت نسبت به تهیه آن اقدام شود. بسیار واضح است که مثلاً برای کسانی که مدرک کارشناسی ارشد فیزیک دارند استفاده از این مجموعه مفید نیست.

نحوه صدور کارت عضویت هم برای این دو کتابخانه باید متفاوت باشد. در ایران متأسفانه هنوز استفاده از کتابخانه‌های تخصصی خوب جا نیفتاده و اکثراً فکر می‌کنند آمار مراجعه کننده هرچه بیشتر باشد، حتماً کتابخانه فعالتر و مفیدتر است، در صورتی که ممکن است گاهی کتابخانه فقط بیست نفر مراجعه کننده

داشته باشد ولی در زمینه موضوعی خودش باشد و طبیعتاً می‌تواند خدمات بسیار بهتری به مراجعین ارائه دهد.

بنابراین لازم است آئین‌نامه‌ای تهیه شود و در آن آئین‌نامه قید شود که چه کسانی در چه زمینه‌هایی می‌توانند از منابع استفاده کنند. مثلاً اگر پایان‌نامه دانشجویی در زمینه موضوعی کتابخانه است با معرفی استاد راهنما بتواند از این مجموعه استفاده کند. محققینی که از مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی و بنیاد دائرةالمعارف اسلام تشریف می‌آورند و همیشه این کتابخانه برای آنها مورد مراجعه بوده، و اشخاصی که از خارج کشور می‌آیند و منابع مورد نیازشان در این کتابخانه یافت می‌شود و تنها مدت کوتاهی می‌خواهند از مجموعه استفاده کنند، یعنی مدت حضورشان در تهران خیلی محدود است، با یک مصاحبه مرجع نیاز این افراد شناسایی شود و براساس نوع نیازها برای آنها کارت عضویت صادر گردد. این مصاحبه نیاز به کسی دارد که این مجموعه را بشناسد و بتواند راهنمایی دقیق انجام بدهد، و حتی اگر لازم بود مراجعه کننده را به کتابخانه دیگری معرفی کند.

همه آنچه ذکر شد برای حفاظت و حراست از منابع است. همانطور که می‌دانیم در کتابخانه منابع نفیسی وجود دارد که الان در نمایشگاه جنبی نمونه‌هایی از آن به نمایش درآمده است. این منابع سابقه چهارصد تا پانصد سال قبل را دارد، خدمات‌دهی منابع این مجموعه باید به گونه‌ای باشد که برای نسل‌های آینده محفوظ بماند. در اینجا من نوشته کوتاهی از کارنامه زرین یا یادنامه دکتر عبدالحسین زرین کوب را که در مورد مجموعه‌سازی است انتخاب کردم که در حضور شما می‌خوانم. در بخش نامه‌های دکتر زرین کوب نامه‌ای از ایشان خطاب به دکتر افشار درج شده که بخشی از آن راجع به خرید کتابی برای کتابخانه سناسست؛ در آن نامه چنین آمده:

«راستی در بین کتب فهرست شده ساموئیلیان کاتالوگ نمره ۲۱ کتابی از هربرت به مبلغ پانصد فرانک ذکر شده، چون این

کتاب جزء کتابهایی است که مربوط به آقای خوبی است، در زمان آقای خوبی گم شده است و باید آقای جهاننداری به حساب ایشان برای کتابخانه مجلس سنا بخرند. به هر حال این کتاب را سرکار بخرید و بفرستید، پولش را بنویس که به چه ترتیب و به چه کس باید داد. آقای جهاننداری خواهد پرداخت.»

درباره مجموعه‌سازی کتابخانه شماره ۲ بگویم که همکاران ما سعی می‌کنند با بهره‌جستن از نظرات متخصصین موضوعی، خرید منابع ایران‌شناسی - اسلام‌شناسی هرچه بهتر ادامه پیدا کند. دیگر عرضی ندارم با اجازه همگی.

سخنرانی جناب آقای دکتر غلامعلی

حداد عادل

رئیس محترم مجلس شورای اسلامی و رئیس هیأت امنای کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

بسم الله الرحمن الرحيم.

به حضور مهمانان ارجمند و دانشمندان محترم که دعوت

مجلس شورای اسلامی را اجابت کردند و در مراسم امروز شرکت کردند سلام عرض می‌کنم و سپاسگزاری می‌کنم.

بنده مایل بودم از آغاز جلسه در حضور شما باشم اما برنامه‌ای که دیروز قرار بود انجام بشود، و ناچار به امروز موکول شده بود سبب شد که این توفیق از من سلب شود و حظ و بهره من کم بشود. اکنون خوشحالم که فرصتی پیدا شد تا من هم انجام وظیفه‌ای بکنم.

وجود کتابخانه در کنار مجالس قانونگزاری امری طبیعی و ضروری است. در همه جای دنیا اگر قرار باشد قانونگزاری از سر بصیرت و آگاهی، و مبتنی بر کارشناسی صورت بگیرد، باید کتابخانه در دسترس باشد. کتابخانه کنگره در امریکا که بنده دو سه بار از آنجا بازدید کرده‌ام، یک نمونه در اثبات این مدعاست. اتفاقاً رئیس بخش ایرانی آن کتابخانه را که یک ایرانی است، برای این مجلس

هم دعوت کرده بودیم و ظاهراً دولت امریکا اجازه سفر او به ایران را نداده است. این کتابخانه کنگره آنقدر شهرت پیدا کرده که یک رده‌بندی به نام کنگره براساس شیوه تنظیم منابع آن در جهان اعمال شده است.

کتابخانه‌ای که در مسکو هست باز همین طور در خدمت پارلمان بود. در ایران هم از سال‌های نخستین مجلس این نیت خیر تأسیس کتابخانه در کنار مجلس پیدا شده و به همت کسانی مثل ارباب کیخسرو شاهرخ اجرا شده، که خدمات او را نباید نادیده گرفت، و ما اینجا ذکر خیر او را می‌کنیم، و از همکیشان زرتشتی او که لطف کردند و امروز تشریف آوردند در این جلسه هم سپاسگزاری می‌کنیم؛ آقای دکتر فرهنگ مهر و آقای دکتر نیکنام نمایندگان محترم قبلی و فعلی زرتشتیان در مجلس. حضورشان را مقنن می‌شماریم و نوعی ادای احترام به ارباب کیخسرو می‌دانیم.

به هر حال کتابخانه مجلس شورای اسلامی یکی از قدیمی‌ترین و شناخته شده‌ترین کتابخانه‌های کشور ماست. مردم و دارندگان مجموعه‌ها هم، چون مجلس را یک نهاد پایدار می‌دانستند مجموعه‌های خودشان را به کتابخانه مجلس اهدا می‌کردند این امر باعث شد که کتابخانه مجلس عملاً به صورت یک کتابخانه ملی درآمد، و آن توقع اولیه که برآوردن حواجی کارشناسی نمایندگان بود به تدریج تحت‌الشعاع غنا و تنوع منابع این کتابخانه قرار گرفت، و مخصوصاً وجود انواع کتابهای خطی در این کتابخانه، آن را به صورت یک میراث فرهنگی درآورد. سرنوشت کتابخانه مجلس به دلیل وضع خاص کشور ما این شد که عملکرد فرهنگی آن غلبه پیدا کرد بر عملکرد سیاسی آن. این وضعیت در گذشته هم بوده، و امروز این وضعیت بیشتر از گذشته وجود دارد. ما در سالهای گذشته که در مجلس نبودیم و مسئولیت این دستگاه بر عهده‌مان نبود، همواره نام کتابخانه مجلس را در کتابها می‌خواندیم. بسیاری از نسخه‌های خطی که به چاپ می‌رسید، می‌دیدیم مصحح در مقدمه اشاره به وجود نسخه‌های در کتابخانه مجلس کرده است. آشنایی بنده به عنوان یک دانشجوی علوم انسانی با کتابخانه همواره از

این طریق بوده و نوع شما دوستان هم کتابخانه مجلس را در چنین آئینه‌ای تماشا کرده‌اید.

این مجموعه به هر حال باید حفظ بشود. بنده این را برای شخص خودم یک افتخار می‌دانم. که از سال ۱۳۴۲ عضو کتابخانه مجلس بودم. اولین بار که بعد از مسئولیت مجلس از کتابخانه مجلس بازدید کردم گفتم: من هر وقت به این کتابخانه می‌آمدم، روی آن صندلی می‌نشستم، هنوز آن صندلی در خاطر من نقش بسته؛ و بعضی از کتابهایی را که آن زمان می‌خواندم، درخواست کردم آوردند و دیدم که همان کتابها هنوز موجود است، و به حال و هوای چهل و دو سه سال پیش برگشتم.

برای ما دانشجویان کتابخانه مجلس یک کتابخانه دانشگاهی بوده نه یک کتابخانه سیاسی. خوشبختانه کتابخانه مجلس جایگاه خودش را در داخل و خارج از کشور همچنان حفظ کرده است، و بنده اصلاً نگران این نیستم که چقدر نمایندگان به این کتابخانه مراجعه می‌کنند یا نمی‌کنند. کتابخانه مجلس قبل از انقلاب و بعد از انقلاب راه مستقل خودش را پیدا کرده و به عنوان یک کتابخانه ملی حاوی میراث فرهنگی کشور در حال ادامه دادن راه خود است. ما هم وظیفه داریم این کتابخانه را از مسیر صدساله خودش خارج نکنیم. البته این مانع از آن نیست که کتابخانه را از جهت کمک به مجلس برای قانون‌گذاری تقویت بکنیم. اخیراً بنده یک فضایی را در راهرو وسیع اطراف صحن اصلی مجلس اختصاص داده‌ام به یک کتابخانه دم دستی. کتاب من لا يحضره

الفقیه برای نمایندگان، و به آقای ابهری هم گفته‌ام که ظرف چند ماه آینده، مقداری از منابع ضروری برای قانونگزاری را، هم از بازار بخرند و هم از کتابخانه منتقل کنند به بخش متصل به پارلمان تا نماینده در قانونگزاری بتواند سریعتر به این مجموعه دسترسی داشته باشد. شاید آن کتابخانه کوچک نزدیک به صحن یک پلی برای عبور نمایندگان به این سمت مجلس بشود و پای آنها به کتابخانه باز بشود. پنهان نمی‌کنم که یکی از انگیزه‌های من در اصرار بر انتقال مجلس از ساختمان قبلی به بهارستان این بود که مجلس و کتابخانه مجلس مثل قدیم دوباره همسایه و هم‌خانه بشوند؛ و فکر می‌کردم این کتابخانه یک دست جدا افتاده از بیکر است؛ باید مجلس برگردد به جای اصلی خودش و خوشحالم که این اتفاق افتاد. و اگر این اتفاق نمی‌افتاد امروز ما شاهد بازگشایی این بخش ایرانشناسی هم نبودیم. این فضا هم به برکت همین جابجایی در اختیار این بخش قرار گرفت.

بنده هنوز فرصت نکردم حق کتابخانه مجلس را ادا بکنم، و در خارج از مجلس انتظار بالایی هست که من که از فرهنگستان به مجلس آمدم، پاس جنبه‌های فرهنگی موجود در مجلس را داشته باشم. این یک وظیفه سنگینی است روی دوش کسی که به عنوان رئیس فرهنگستان بوده و امروز آمده شده رئیس مجلس. انتظار از مثل بنده این است که به هر حال بعد از هر مدتی که فرصت خدمتگزاری در این مجموعه را داشت، بتواند به کتابخانه کمک بکند.

اما یک اشارهای هم بکنم راجع به این کتابخانه ایرانشناسی. خوب ما از قدیم می‌دانستیم که تقی‌زاده از جمله کارهای خوبی که کرده تأسیس این کتابخانه ایرانشناسی در مجلس سنا بوده. ما با تقی‌زاده اختلاف سیاسی داریم، این نیازی به گفتن ندارد. او یک روشنفکری بود محصول دوران خودش، ما هم به زمانه خودمان تعلق داریم؛ با اعتقادات خودمان؛ و انتقادهای خودمان را هم در جای خودش به صورت جدی از تقی‌زاده داریم. اما بقول بیهقی «فضل جای دگر نشیند». حساب علم و دانش تقی‌زاده از اختلاف مرامی ما با او جداست. همه کسانی که تقی‌زاده را می‌شناختند، و می‌شناسند، می‌دانند که او یک عالم بود. هر کس به آثار او مراجعه کرده باشد در این شک ندارد. من برای اینکه کسی تصور نکند درباره تقی‌زاده دارم اغراق می‌کنم، یک اشاره می‌کنم به داوری امام درباره کسروی.

اوایل انقلاب یادتان هست که امام تفسیر قرآن می‌گفتند، هفت جلسه تفسیر سوره فاتحه الکتاب از امام در تلویزیون پخش شد. امام در آنجا از کسروی انتقاد می‌کنند. می‌گوید کسروی در باب دین حرفهای نادرستی زد، اما همانجا می‌گوید کسروی در تاریخ و ادبیات آدم ملایی بود. دیگر از امام مقابل تر با کسروی که نداریم؟ اما امام انصاف را فراموش نمی‌کند، به عنوان رهبر انقلاب در آن ماهها و هفته‌هایی که جوشش انقلاب همه چیز را تحت‌الشعاع خودش قرار داده، امام این درس را به ما می‌دهد که «عیب وی جمله بگفتی هنرش نیز بگو». تقی‌زاده هم همینطور بود. من از قدیم خواننده آثار علمی تقی‌زاده بودم. آخرین کتابی که از او خواندم کتاب «تامه‌های لندن» است که آقای افشار از او منتشر کرده‌اند و خیلی تأمل‌برانگیز است. تقی‌زاده در تقویم و گاهشماری، درباره مانی، ادبیات، و تاریخ یک مرجع بود، هم در داخل کشور و هم در خارج از کشور. یک چنین کسی وقتی شد رئیس مجلس سنا با حضور طولانی در اروپا و آگاهی به ایرانشناسی، کار خوبی انجام داد. در روزگاری که ایرانشناس در ایران تربیت نمی‌شد، و هر وقت صحبت از ایرانشناس به میان می‌آمد اذهان متوجه «تولد که» و دیگر خارجی‌ان مستشرقان می‌شد، تقی‌زاده آمد و از این امکان

سیاسی که در اختیار داشت استفاده کرد و یک مجموعه کتابهای ایرانشناسی را در آن منطقه تحت مدیریت خودش جمع‌آوری کرد. این کار در آن زمان کاری ضروری و ارزشمند بود، و امروز اگر ما به این مجموعه دسترسی داریم، باید از او ممنون باشیم.

اما امروز وضع کشور ما از نظر ایرانشناسی با چهل و پنجاه سال پیش فرق کرده، امروز سال ۱۳۲۸ نیست، امروز در ایران، ما ایرانشناسی را جدی گرفته‌ایم، ما بنیادی بنام ایرانشناسی تأسیس کرده‌ایم. بنیادی که بیش از ده سال سابقه دارد. ساختمان وسیعی برای آن تدارک دیدیم. و لابد شما خانم‌ها و آقایان اطلاع دارید از این بنیاد که از آغاز تأسیس هم زیر نظر یک دانشمند خدمتگزار کشور آقای دکتر حسن حبیبی است، که با جان و دل این بنیاد را اداره می‌کنند و پیش می‌برند. شاید بعضی از شما ساختمان جدیدی که برای این بنیاد در دست ساختمان است را ندیده باشید. برای این که بدائید عشق دکتر حبیبی به ایرانشناسی چه اندازه است، خدمت شما عرض می‌کنم که وقتی از این ساختمان بازدید می‌کردم، به دکتر حبیبی گفتم این درهای منبت‌کاری شده با پنجره‌های آرسی و گره چینی شده که شما اینجا کار گذاشتید را از کجا آوردید؟ ایشان گفتند:

خانه‌ای بوده که خراب شده بوده و پنجره‌هایی که می‌بینید مربوط به آن خانه بوده، از اول انقلاب تا حالا من این‌ها را یک جای امن نگهداری کردم برای امروز که در ساختمان ایرانشناسی مورد استفاده قرار بگیرد. در طراحی ساختمان هم ابعاد و شکل این پنجره‌ها مدنظر بود که این پنجره‌ها به طرز مناسبی مورد استفاده قرار بگیرد. ایشان یک مجموعه‌ای از معماری و هنر ایرانی را در این ساختمان اعمال کردند. این بنیاد کتابخانه معظمی دارد. الآن این بنیاد برای دوره کارشناسی ارشد دانشجوی گرفته، و دانشجوی ایرانشناسی تربیت می‌کند. کنگره‌های متعددی برگزار کرده؛ و ما در فرهنگستان با بنیاد ایرانشناسی همکاری داریم. دیروز که بنده در جلسه شورای فرهنگستان شرکت داشتیم، آقای دکتر حبیبی که ریاست هر دو مؤسسه را بر عهده دارند باز خبر دادند از کنگره بعدی ایرانشناسی که قرار است به زودی برگزار

شود. به هر حال وضع ایرانشناسی امروز، با پنجاه سال پیش به کلی فرق کرده، مادر دانشگاه‌ها ایرانشناس داریم، در خارج از کشور هم ایرانشناس‌ها با ایران مرتب‌تند. استادانی که از تاجیکستان، چین، مصر و اروپا می‌آیند، و هر کدام در کنگره ایرانشناسی سخنرانی دارند؛ به هر حال یک نهال نوپای امید انگیز رو به رشدی به نام ایرانشناسی در کشور ما امروز به صورت یک واقعیت وجود دارد، و ما همه باید از آن حمایت بکنیم.

در چنین شرایطی حالا در مجلس شورای اسلامی هم یک جزیره‌ای حاوی کتابهای ایرانشناسی وجود دارد. برای بنده این سؤال هست که بهترین استفاده از این مجموعه‌ای که شما شاهد ساماندهی مجدد و بازگشایی آن در باغ دلگشای بهارستان هستید چیست؟ من نمی‌خواهم بگویم که چه تصمیمی باید گرفت، نمی‌خواهم به این سؤال پاسخ بگویم؛ بلکه می‌خواهم بگویم این سؤال در ذهن من وجود دارد، که آیا علت محدثه کتابخانه ایرانشناسی در مجلس سنای ۱۳۲۸ همچنان علت مبقیه آن در ۱۳۸۴ در ایران هست یا نه؟ ولی به هر حال تا روزی که این کتابخانه اینجا باشد ما موظفیم در آن را به روی اهل علم باز نگه بداریم، و با همت کسانی مثل خانم افراسیابی که دلبسته این مجموعه هستند آن را به بهترین وجه اداره کنیم و در اختیار اهل علم قرار بدهیم. و خوشحالم که با زحمات آقای ابهری و دوستانشان این مجموعه بعد از حدود یکسال که ما به مجلس بهارستان آمدیم آماده استفاده بیشتر شده است. من خوشحالم از اینکه این مجموعه سامان یافته، و فکر می‌کنم هنوز تدبیر ما برای استفاده بهتر از این مجموعه باید ادامه داشته باشد، و وظیفه خودم می‌دانم از کسانی که قبلاً در این کتابخانه خدمت کردند تشکر کنم. مرحوم زریاب خوبی کسی بود که برای این کار ساخته شده بود، و ما با ایشان ارتباط داشتیم، ایشان به عنوان استاد ما بودند، و ما از محضرشان استفاده می‌کردیم. در بنیاد دائره‌المعارف اسلامی که بنده خدمتگزار آنجا هستم ایشان حضور داشتند، و کتابخانه شخصی ایشان را هم قبل از فوتشان ما خریدیم. مقام معظم رهبری دستور فرمودند که این مجموعه

خریداری شود، و تا زمان حیات آن مرحوم کتابها در منزل خودشان نگهداری شود، و بعد از فوت ایشان کتابخانه منتقل شد به بنیاد دائرةالمعارف. بنده وقتی در دائرةالمعارف به دفتر کارم می‌روم از جلوی تالار زریاب عبور می‌کنم که مجموعه کتابهای شخصی او در آنجا در اختیار ماست و ما خوشحالیم که امانتدار آن مرد هستیم، فرزندانش هم بعد از فوت پدر با ما ارتباط داشتند.

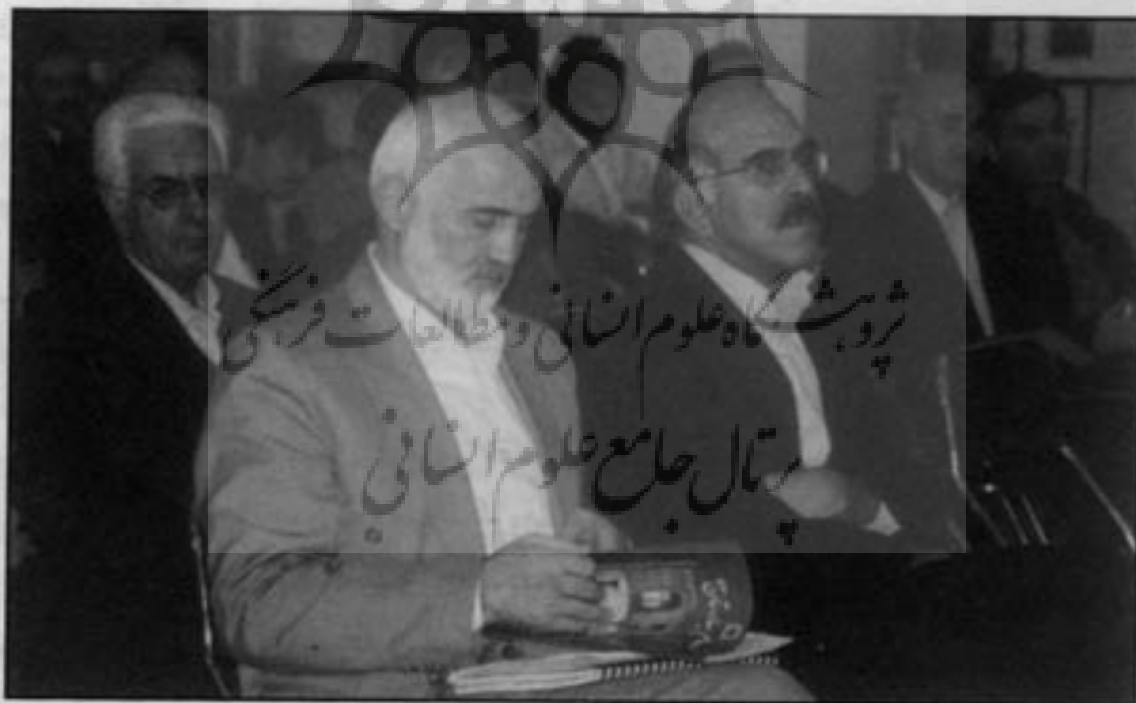
از جمله مجموعه‌های دیگری که در سالهای اخیر خریداری شد به عنوان مجموعه‌های ایرانشناسی، یکی مجموعه کتابهای مرحوم دکتر ماهیار نوایی بود. او ایلی که بنده رئیس فرهنگستان شده بودم در سال ۱۳۷۳، صحبت این بود که ژاپنی‌ها پیشنهاد دادند کتابهای دکتر نوایی را بخرند و به ژاپن ببرند. مقام رهبری از این مطلب باخبر شدند. در شرایطی که دولت به ما بودجه نداده بود برای خرید کتابهای نوایی، مقام معظم رهبری فرمودند که من خودم

بودجه خرید این مجموعه را به فرهنگستان می‌دهم و اجازه ندهید که این مجموعه از ایران خارج بشود. ما رفتیم منزل مرحوم دکتر نوایی، کتابها را دیدیم، تقویم قیمت شد و بودجه‌اش را مقام معظم رهبری تعیین کردند و بنده خودم رفتم چکش را گرفتم و کتابها را خریداری کردیم آوردیم به کتابخانه فرهنگستان.

نظیر همین کار را هم ما بعداً با کتابخانه مرحوم دکتر احمد تفضلی کردیم. یعنی امروز، هم کتابخانه یک ایرانشناس معروف مثل مرحوم دکتر تفضلی و هم مجموعه مرحوم دکتر ماهیار نوایی در فرهنگستان زبان موجود است. در بنیاد ایرانشناسی هم کتابهای بسیار خوبی هست. اینجا هم مجموعه بسیار خوبی دارد. امیدواریم همه اینها سبب بشود که ایرانشناسی و اسلامشناسی رونق بیشتری پیدا کند و در جایگاه خودش قرار بگیرد، که گفته‌اند «رَبِّ الْبَيْتِ اِدْرِى بِمَا فِى الْبَيْتِ». ایرانی‌ها

سزاوارترند به ایرانشناسی تا غیر ایرانی‌ها. در واقع ایرانشناسان جهان هم باید محل تربیتشان در درجه اول در خود ایران باشد، و ایرانشناسی باید به جایگاه اصلی خودش برگردد. امیدوارم این مجموعه بتواند در این مسیر خدمت بکند.

یکبار دیگر از همه شما، از آقای دکتر نجفقلی حبیبی که مدتی این کتابخانه را در سالهای خاصی سرپرستی و ریاست و خدمت کردند و حضور دارند، تشکر می‌کنم. از آقای جهاننداری هم که دوست ما هستند و نمی‌دانم چرا امروز تشریف نیاوردند، باید تشکر بکنم. ما از مشاوره آقای جهاننداری در فرهنگستان استفاده می‌کردیم، امیدوارم در مجلس هم بتوانیم استفاده بکنیم، و انشاءالله این مجموعه بتواند برای خدمت به کشور در خدمت اهل فرهنگ و همچنین اهل سیاست قرار بگیرد. یکبار دیگر از همه شما تشکر می‌کنم.

شوریه کانون علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

